

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

**Факультет соціальних комунікацій і музейно-туристичної діяльності
Кафедра цифрових комунікацій та інформаційних досліджень**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної роботи

_____ Інна СТАШЕВСЬКА

«_____» _____ 2022 р.

КНИГОЗНАВСТВО ТА ІСТОРІЯ КНИГИ

Програма та навчально-методичні матеріали до курсу

Галузь знань – 02 Культура і мистецтво

Спеціальність – 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Освітньо-професійна програма – «Управління цифровою інформацією»

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Харків, 2022

УДК 002.2(073)

Програма та навчально-методичні матеріали до курсу «Управління в документно-інформаційних структурах» для студентів за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

«__» _____, 20__ року, — с.

Мова навчання — українська.

Укладач: Кобелев О. М. доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри цифрових комунікацій та інформаційних досліджень

Програму та навчально-методичні матеріали затверджено на засіданні кафедри цифрових комунікацій та інформаційних досліджень

Протокол № 1 від «29» серпня 2022 року

Завідувач кафедри цифрових комунікацій та інформаційних досліджень

_____ (підпис)

І.О. Давидова
(прізвище та ініціали)

«__» _____ 2022 року

Програму та навчально-методичні матеріали затверджено на засіданні ради факультету соціальних комунікацій і музейно-туристичної діяльності

Протокол № 1 від «30» серпня 2022 року

Голова ради факультету _____
(підпис)

Алла СОЛЯНИК
(Власне ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Книгознавство. Історія книги: прогр. та навч.-метод. матеріали до курсу для студ. зі спец. 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» / Харків. держ. акад. культури; уклад. О. М. Кобелев.— Харків : ХДАК, 2022.— 33 с.

Навчальний курс «Книгознавство. Історія книги» є однією з провідних фундаментальних професійних навчальних дисциплін. У ньому розглядаються теоретико-методологічні і методичні основи книгознавства та основні етапи становлення і розвитку рукописної і друкованої книги як основної і найбільш поширеної форми створення, закріплення та розповсюдження інформації. Для студентів, викладачів, аспірантів, слухачів системи підвищення кваліфікації та післядипломної освіти.

© ХДАК, 2022 рік

© Кобелев О.М., 2022 рік

І. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 5	Галузь знань <u>02 Культура і мистецтво</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	Спеціальність <u>029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»</u> (шифр і назва)		
Загальна кількість годин – 150	Спеціалізація (освітня програма): «Управління цифровою інформацією»	Рік підготовки:	
		1-й	
		Семестр	
		1-й	
Тижневих годин для денної форми навчання – 4 аудиторних – 50 самостійної роботи студента – 100	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>бакалавр</u>	Лекції	
		36	
		Семінарські	
		8	
		Практичні	
		6	
		Самостійна робота	
		100	
		Вид контролю:	
		Іспит – 1 сем.	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:
для денної форми навчання – 50/100.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу полягає у засвоєнні студентами освітньої програми «Управління цифровою інформацією» теоретичних основ книгознавства та головних етапів розвитку книги як соціокомунікаційного та культурного явища, отримання цілісного уявлення щодо книжкової комунікації, яка охоплює процеси створення, розповсюдження та використання книги.

Серед **загальних компетентностей (ЗК)**, які формуються в процесі вивчення навчальної дисципліни:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності, зокрема щодо формування бібліотечного фонду;
- здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт, наприклад щодо запровадження новітніх інформаційних і комунікативних технологій;
- здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (зокрема, представниками книговидавничої, книготорговельної, бібліотечної сфери).

Серед **професійних компетентностей (ПК)**:

- здатність здійснювати відбір, аналіз, оцінку, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, оцифрування, розповсюдження, надання в користування та захист інформації та знань у будь-яких форматах;
- здатність аналізувати й узагальнювати розвиток науки про книгу за кордоном та в Україні;
- готовність сформулювати книгознавчі компетенції XIX-XX ст. та сучасні напрями розвитку книгознавства;
- оцінювати сучасну структуру книгознавства, ступінь очікування в змін;
- обирати методи дослідження і роботи з книгою, методики читання;
- здатність використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, класифікації та захисту інформації для різних типів контенту та носіїв;
- здатність аналізувати видавничо-поліграфічні процеси підготовки, випуску, розповсюдження та використання друкованих видань та існуючої системи видавництва в історично книгознавчому аспекті за кордоном і в Україні;
- використовувати сучасні прикладні комп'ютерні технології, програмне забезпечення, мережеві та мобільні технології для вирішення завдань видавничої справи;
- здатність аналізувати закономірності функціонування потоків і масивів документів та електронних даних, формулювати та дотримуватись принципів управління цифровою інформацією;
- здатність використовувати PR та інші прикладні соціокомунікаційні технології в умовах сучасної інформаційно-технологічної інфраструктури.

Очікувані результати навчання (Програмні результати навчання (ПРН) з дисципліни «Книгознавство та історія книги»:

- володіти знаннями з теорії і практики управління цифровою інформацією та управління знаннями;
- володіти терміносистемою навчальної дисципліни;
- знати еволюцію поглядів на книгознавство та історію книги вітчизняних та зарубіжних фахівців;
- знати історіографію книгознавства й історію книги за кордоном і в Україні;

- володіти знаннями з теорії і практики інформаційного менеджменту бібліотечних та архівних установ, технологій створення і підтримки функціонування цифрових ресурсів, вивчення та задоволення культурних та інформаційних потреб користувачів;

- демонструвати інформаційну культуру, вміти узагальнювати, аналізувати і синтезувати інформацію в діяльності, що пов'язана з її пошуком, накопиченням, опрацюванням, зберіганням, використанням та захистом;

- застосовувати набуті в процесі навчання знання щодо особливостей використання в практичній діяльності законодавчих і галузевих нормативних документів;

- кваліфіковано використовувати типові комп'ютерне та офісне обладнання, прикладне та спеціалізоване програмне забезпечення, веб-сервіси;

- уміти спілкуватися, застосовуючи усну, письмову та електронну комунікацію українською мовою та однією з іноземних мов;

- використовувати різноманітні комунікативні технології для ефективного спілкування на професійному, науковому та соціальному рівнях на засадах толерантності, діалогу та співробітництва;

- брати участь у фахових дискусіях з актуальних проблем розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи, поважати опонентів і їхню точку зору;

- дотримуватися і реалізовувати основні засади охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання є:

- екзамен;

- стандартизовані тести;

- аналітичні звіти, реферати, есе;

- презентації результатів виконаних студентами практичних завдань;

- виступи на семінарських заняттях.

2. Програма навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КНИГОЗНАВСТВА

Тема 1. Сучасне книгознавство як наука

Доля книгознавства в інформаційному суспільстві. Криза книгознавчої думки та її причини. Проблеми сучасності, що зумовили кризовий стан. Дисфункція читання. «Девальвація» книги. Дегуманізація соціальної комунікації. Статус науки про книгу і напрями її подальшого розвитку. Конкуренція книгознавців та бібліотекознавців як відображення суперництва наукових шкіл. Критика книгознавства як «комплексної науки» та як «комплексу наук». Співвідношення книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства як область «подвійного» та «потрійного» перетину. Питання про склад і структуру науки про книгу та її місце в системі наук. Системні концепції книжкової справи та книгознавства. Методологія книгознавства. Документологічна концепція. Книгознавство і бібліологія: співвідношення понять в сучасному контексті. Книгознавство в постнекласичній науці. Методи книгознавчих досліджень. Міждисциплінарний підхід в сучасних книгознавчих дослідженнях. Сучасні осередки книгознавчих досліджень. Головні напрями сучасних книгознавчих досліджень. Книжкова культура. Книжкова комунікація. Пам'ятникознавство.

Самостійна робота: Еволюція книгознавства, його сучасний стан та перспективи (7 год.).

Тема 2. Розвиток книгознавства в світі та в Україні

Об'єктивні передумови виникнення книгознавства. М. Деніс та його «Вступ до книгознавства». Е. Г. Пеньо і його тлумачення терміну «бібліологія» Тогочасне розуміння «книгознавства» західноєвропейськими фахівцями. Поява терміна «книгознавство» на теренах Російської імперії. Роль В. Г. Анастасевича у його започаткуванні («Про необхідність в сприянні російському книгознавству»). Бібліографічний період розвитку книгознавства. М. М. Лісовський і формування книгознавства, визначення його об'єкта та предмета. Початок вищої книгознавчої освіти. Лекція М. М. Лісовського «Книгознавство, як предмет викладання, його сутність і значення». Перші бібліографічні та бібліологічні товариства і їх роль у становленні книгознавства як науки. Витоки українського книгознавства. Початкові елементи книгознавства в епоху рукописної книги Київської Русі (примітки переписувачів, колофони, післямови тощо). Роль П. О. Яковського в організації книгознавчої (бібліологічної) освіти. Перші спроби бібліографічного і статистичного вивчення початкового періоду українського книговидання (М. Максимович, М. Комаров, І. Левицький, В. Доманицький). Українське книгознавство у роки визвольних змагань. «Книгар» як перший український книгознавчо-бібліографічний часопис. Головна книжна палата у Києві – перша державна книгознавчо-бібліографічна установа. Центральний бібліографічний відділ (ЦБВ) Всеукрвидаву, організація Української книжкової палати. Український науковий інститут книгознавства (УНІК) і їх внесок у становлення книгознавства як науки. Ю. О. Меженко і українське книгознавство. Ідеологічний наступ на «класичне» книгознавство у другій половині 20-х – початку 30-х років минулого століття, його занепад і зникнення. Репресії проти книгознавців та книгознавчих установ в СРСР та УРСР. Друге «народження» книгознавства наприкінці 50-х – початку 60-х років. Дискусії з проблем книгознавства у 1959–1964 рр. Початок професійної підготовки бібліографів-книгознавців. Розробка моделей книжкової справи та книгознавства у працях провідних книгознавців. Визначення об'єкта і предмета книгознавства, його складу.

Самостійна робота: Особливості становлення книгознавства в Україні (7 год.).

Семінарське заняття: Книгознавство: теорія та історія (2 год.).

Тема 3. Книга: сутність та функції

Еволюція поняття книга, його змісту і форми. Проблематичність дефініції книги. Двоїста природа книги. Спроби визначення книги в радянському та зарубіжному книгознавстві. Книга як

діалектична єдність духовної і матеріальної культури, соціальної, семантичної інформації та матеріально-конструктивної форми. Визначення поняття «книга» в енциклопедичному словнику «Книговедение» (1982 р.) та енциклопедії «Книга» (1999 р.). Участь українських фахівців у визначенні поняття «книга». Сучасні дефініції книги: описовий, змістовний, комбінований підходи. Принципова неможливість однозначного визначення поняття «книга». Книга з точки зору семіотичного підходу. Книга з точки зору загальної теорії комунікації. Книга у межах документного підходу. Аксіологічний підхід до визначення поняття «книга». Зміщення акцентів від морфологічної інтерпретації книги до функціональної.

Меморіальна і комунікативна як сутнісні функції книги. Соціальні функції книги. Цільове призначення як відображення соціальних функцій книги.

Книга в умовах інформаційного суспільства. Конкуренція документної та електронної комунікацій. Електронна книга як об'єкт книгознавства. Багатозначність терміну «електронна книга». «Електронна книга», «книга на електронному носії», «електронний документ», «електронне видання»: співвідношення понять. «Електронна книга»: наукове поняття чи метафора?

Самостійна робота: Книга як суспільне явище (7 год.).

Тема 4. Типологія книги

Типологія у широкому (філософському) тлумаченні цього поняття. Типологія як одна з основних проблем книгознавства. Способи типологічного пізнання книги (класифікація, систематизація, типологізація). Основні категорії книги. Типи і жанри літератури. Види друкованих видань. Значення типології для науково обґрунтованого управління підготовкою, випуском, розповсюдженням та споживанням книги в суспільстві, для розвитку книжкової справи і книгознавства. Взаємозв'язок типології з проблемами уніфікації та стандартизації професійної термінології, зокрема, у видавничій справі. Розвиток стандартизації видавничої продукції. Держстандарт СРСР «Видання. Основні види: Терміни та визначення» (1970, 1978, 1990 рр.). Початок розробки держстандартів в Україні. ДСТУ 3017–95 «Видання. Основні види: Терміни та визначення». Подальший розвиток типології видань засобами стандартизації. ДСТУ 3017–2015 «Видання. Основні види: Терміни та визначення понять». Визначення в ньому основних для цього стандарту термінів «видання» та «видавнича продукція». Класифікація видань за: знаковою природою інформації, за способом виготовлення, за періодичністю, за матеріальною конструкцією, за цільовим призначенням. Види неперіодичних видань за характером інформації, за обсягом, за форматом. Види періодичних і продовжуваних видань.

Типологія електронних видань у ДСТУ 7157:2010 «Видання електронні. Основні види та вихідні відомості».

ДСТУ 3018–95 «Видання. Поліграфічне виконання: Терміни та визначення». Визначення в ньому основних для цього стандарту термінів: «Видання», «Сторінка видання», «Блок видання», «Обкладинка», «Палітурка». Визначення фахової термінології за ступенем складності та основними етапами виготовлення видань: оформлення та виконання сторінки видання, оформлення та виконання блоку видання, оформлення та виконання покриття видання, цільове оформлення видання, поліграфічне виконання видання.

Самостійна робота: Типологія книги і стандартизація видавничої термінології (7 год.).

Тема 5. Книжкова справа як система

Виникнення книгодрукування як історична передумова поступового формування книжкової справи як системи. Книжкова справа як поетапне перетворення «твору в «книгу» і доведення її до споживача. «Книга» і «читач» як головні об'єднуючі категорії в книжковій справі. Уявлення про книжкову справу в період формування книгознавства як науки про. Спроби визначення структури книжкової справи. Основні складові частини книжкової справи, їх взаємозв'язок та взаємодія.

Редакційно-видавнича справа як перша з основних підсистем книжкової справи та форма процесу книговиробництва. Її роль у формуванні книжкового репертуару та його художньо-

поліграфічного рівня. Зміст і сутність редакційно-видавничого процесу. Вплив нових інформаційних технологій на розвиток редакційно-видавничої справи.

Поліграфія як матеріально-технічна база видавничої справи. Основні виробничі поліграфічні процеси. Види друку. Цифровий друк. Оздоблення книжкових видань. Брошурувально-палітурні роботи.

Бібліографія в системі книжкової справи як область інформаційної діяльності. Бібліографія як загальна форма книговідтворення (книговідображення) в процесі «книговиробництво-книгорозповсюдження». Галузі бібліографії, що безпосередньо обслуговують редакційно-видавничий, поліграфічний, книготорговельний та ін. процеси книжкової справи. Роль бібліографії у науковому дослідженні книжкової справи та її основних складових частин. Електронна книговидавнича та книготоргівельна бібліографія.

Книжкова торгівля як суспільний інститут і загальна форма доведення книги до споживача і як економічна основа відтворення видавничого процесу. Суттєві відмінності книжкової торгівлі від інших видів торгівлі. Книжкова торгівля в умовах ринкових відносин. Електронна книжкова торгівля. Сучасні тенденції у розвитку книжкової торгівлі

Бібліотечна справа як посередник у системі «книга – читач». Бібліотечний фонд як форма суспільного існування книги. Взаємозв'язок і взаємодія бібліотечної справи з іншими підсистемами книжкової справи.

Інші підрозділи книжкової справи: мистецтво книги, статистика друку тощо. Їх значення як синтезу образотворчого мистецтва і поліграфічної техніки та комп'ютерної графіки, як знаряддя кількісного (у нерозривному зв'язку з якісним) вивчення.

Самостійна робота: Формування книжкової справи як системи (7 год.).

РОЗДІЛ 2. КНИГА ЯК СИСТЕМА

Тема 6. Конструкція і структура книги

Основні конструктивні елементи книги. Зовнішні елементи книги. Формат (великий, середній, малий, мініатюрний) книги, його визначення та призначення. Палітурки, їх різновиди за побудовою, розміром (обрізні, з кантом), за мірою гнучкості, якості (оклад). Обкладинка, суперобкладинка, футляр, манжетка, тасьма. Форзац як елемент матеріальної конструкції книги (сюжетний, декоративно-орнаментальний) Корінець, каптал. Їх призначення.

Кількісні характеристики книги. Формати книги та їх виміри.

Основні показники обсягу книг: друкований аркуш, паперовий аркуш, авторський аркуш, обліково-видавничий аркуш, друкарський аркуш-відбиток, обліково-видавничий аркуш-відбиток. Значення умовного друкованого аркуша та перевідного коефіцієнта.

Внутрішні елементи книги. Текст як ядро книги, її системоутворюючий елемент. Різновиди текстів за їх функціональним призначенням і побудовою. Титульні елементи книги. Різновиди титульних сторінок («титулатура»). Їх визначення, структура, особливості (головний титульний лист (аркуш), подвійний, розгорнутий, авантитул, шмуцтитул, фронтиспіс та ін.).

Самостійна робота: Конструкція і структура книг (4 год.).

Практичне заняття: Багатоаспектний аналіз конструкції і структури книги. Вихідні данні у виданнях (4 год).

Тема 7. Апарат (службова частина) книги

Текст як головний системоутворюючий елемент книги. Поділ тексту на основний, додатковий та допоміжний. Їх визначення. Допоміжний текст як сукупність довідково-допоміжних та науково-допоміжних (довідкових) текстів. Дискусія про його назву: апарат чи службова частина книги. Допоміжний текст як система орієнтування читача в структурі та змісті книги.

Класифікація допоміжних текстів за їх основними функціями: прикнижкові та пристатейні списки та покажчики. Їх визначення, Ідентифікуючі тексти. Основні дані титульної сторінки (автор чи автори, заголовок, підзаголовкові дані – тематика, жанр, вид видання, читацька адреса та ін. Вихідні відомості як сукупність вихідних та випускних даних (місце випуску книги,

видавництво, рік видання, класифікаційні індекси УДК і ББК, авторський знак, міжнародний стандартний номер книги (ISBN), знак охорони авторського права та ін.; номер ліцензії на видавничу діяльність і дата її видачі, дата здачі в набір, дата підпису до друку, формат видання, вид і номер паперу, гарнітура шрифту основного тексту, основний спосіб друку, обсяг видання, наклад (тираж), номер замовлення поліграфічного підприємства, назва та адреса видавництва, назва та адреса друкарні та ін.). Орієнтуючі тексти. Вступ, зміст, колонцифри, колонтитули, допоміжні покажчики. Їх різновиди та призначення. Тлумачні тексти. Вступна стаття, передмова, післямова, примітки, коментарі. Їх різновиди, зміст та призначення в залежності від типу і виду видань. Бібліографічні тексти. Бібліографічний опис. Бібліографічні посилання різновиди, функції та оформлення. Розміщення допоміжного тексту в книзі (передтекстове, внутрішньо текстове, позатекстове) в залежності від її цільового і читацького призначення.

Самостійна робота: Сутність та функціональне призначення апарату (службової частини) книги (5 год.).

Практичне заняття: Багатоаспектний аналіз апарату (службової частини) книги (2 год.).

РОЗДІЛ 3. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ КНИГИ

Тема 8. Книга в Давньому і Античному світі

Слово в міфологемах Давнього світу. Виникнення та розвиток ранніх форм писемності. Піктографічне письмо, ієрогліфи, алфавітне письмо. Міфи про виникнення письма. Археологічні культури та проблеми тексту. Книга в культурі Двуріччя. Характер письма. Матеріал та форма книги. Репертуар текстів. Перші бібліотеки.

Книга в культурі Давнього Єгипту. Міфологічні витоки єгипетської книжності. Книга в контексті суспільних та духовних умов близькосхідної теократії. Книга і лінійне сприймання часу в Давньому Єгипті. Писці та їх соціальний стан в культурі Давнього Єгипту. Техніка книги: форма, матеріал. Репертуар давньоєгипетських текстів. «Доми життя». Магічна література.

Книжність у Ветхому Завіті. Корпус священних книг. Преклоніння перед алфавітом як сховищем невимовлених таємниць. Слово і образ в іудаїстській культурі. Сакральність книги. Книга і народ Книги.

Співвідношення усного і письмового слова в контексті суспільних і духовних умов грецького полісу. Книга і циклічне сприйняття часу. Ораторське мистецтво. Грамотність як навик та грамотність як символ. Вторинність книги (Платон «Федр»). Виникнення культури книг в епоху еллінізму. Від мудреця — до вченого, від слова — до букви. Письмо як мистецтво. Каліграфія та каліграфи. Виникнення книжкової торгівлі. Система «автор — видавець — читач». Бібліотеки. Олександрійська бібліотека. Бібліофільство. Культурно-історичні та комунікативні чинники переходу від сувою до форми кодексу у перших сторіччях нової ери.

Самостійна робота: Еволюція у світі письма та рукописної книги (7 год.).

Тема 9. Рукописна книга доби Середньовіччя

Книга як символ одкровення в ісламській традиції. Священна мова та священна книга. Техніка книги та мистецтво книги. Репертуар текстів ісламської культури. Бібліотеки.

Книга і сприймання часу в західноєвропейській культурі.

Біблія як письмово фіксоване Слово Боже. Теоцентризм та богослов'я в середньовічній книжковій культурі.

Візантія: книга в контексті зустрічі еллінізму та християнства. Палімпсест як культурна метафора. Типи письма. Елементи художнього оформлення книги та їх зв'язок з християнською традицією. Скрипторії.

Книга в період Каролінгського відродження. Виникнення системи видання та розповсюдження книг при університетах. Стаціонарії. Поява книжкового ринку. Основні типи письма та їх культурна обумовленість: каролінгський минускул, готичний шрифт, антиква.

Художнє оформлення книги. Розподіл праці: мініатори, рубрикатори, ілюмінатори. Репертуар середньовічних текстів. Бібліотеки. Бібліофілі.

Самостійна робота: Рукописна книга Середньовіччя (7 год.).

Тема 10. Книжкова справа Київської Русі

Рукописна книга дохристиянської доби. Дискусійність питання щодо існування книгописання в дохристиянську добу. Історико-археологічний музей-заповідник «Кам'яна Могила» як «книгосховище» стародавньої писемності на території України. Історія виявлення та дискусія про автентичність «Велесової книги». Знахідка видатного болгарського просвітителя і проповідника Костянтина у Херсонесі. «Літопис Аскольда», внесок М. Брайчевського у його реконструкцію та введення у науковий обіг.

Духовне життя Київської Русі після прийняття християнства. Запровадження слов'янських абеток – глаголиці та кирилиці. Роль нової релігії, її вплив на розвиток освіти. Різновиди шкільної освіти. Досягнення у розвитку права, архітектури, образотворчого мистецтва.

Роль рукописної книги в духовному розвитку Київської Русі.

Запровадження спеціальних книгописних майстерень-скрипторіїв, заснування бібліотек. Їх роль у формуванні масиву перекладної та оригінальної рукописної книги. Авторитет книги і книжників у Київській Русі.

Типологічна і жанрова характеристика рукописної книги. Два основних типи рукописної книги: перекладна та оригінальна. Перевага перекладної літератури на початковому етапі книгописання. Репертуар богословської (теологічної) книги (Біблія, Євангеліє, Апостол, Псалтир). Богослужбна (літургійна) книга (Службник, Часослов, Октоїх, Мінеї (Четьї Мінеї), Канонник, Пролог, Піснє і Цвітнє Тріодь, Требник та ін.).

«Літописи» як основний жанр оригінальної літератури Київської Русі. «Літопис Аскольда». «Повість минулих літ» Нестора-літописця. «Літопис руський» як вершина літописання. Житійна література (агіографія). Перекладна житійна література. Перші оригінальні житія («Життя Бориса і Гліба», «Життя Антонія Печерського», «Життя Феодосія Печерського»). Києво-Печерський Патерик – найвизначніша пам'ятка житійної літератури. Ораторсько-проповідницька література («Слово о законє и благодати» митрополита Іларіона, «Поучення детям» Володимира Мономаха), описи подорожей до святих місць. «Слово о полку Ігорєвім».

Мистецькі особливості «Остромирового Євангеліє», «Ізборника Святослава 1073 р.» (XI ст.), «Мстиславового Євангеліє», «Юрійєвського Євангеліє», Галицького 1144 та Добрилового 1164 рр. (XII ст.), Галицького та Євсєєвого Євангелій (XIII ст.). Підсумки розвитку мистецтва рукописної книги часів Київської Русі.

Самостійна робота: Типологічна і жанрова характеристика рукописної книги Київської Русі (7 год.).

Семінарське заняття: Рукописна книга в Київській Русі (2 год.).

Тема 11. Книжкова справа в Західній Європі в епоху Відродження і Просвітництва

Гуманізм і текстуальність. Зміни в книжковому репертуарі в контексті ідей Відродження. Початок європейського книгодрукування. Об'єктивні передумови виникнення книгодрукування в Європі. Винахід «друкарського верстата» Й. Гутенберга. Біографічні дані про винахідника. Видавнича діяльність Й. Гутенберга. 42-рядкова Біблія. Інші його видання. Оцінка винаходу Й. Гутенберга світовою спільнотою. Дискусія про зникнення «Галактики Гутенберга»: прогнози і реальність. Поширення винаходу Гутенберга серед країни Західної Європи. Розповсюдження книгодрукування серед слов'янських народів. Культурні трансформації у зв'язку з винаходом книгодрукування в Європі. Книга і ідеї Реформації.

Зростання впливу книгодруку на суспільне життя. Перетворення ремісничої майстерні в ранньокапіталістичну мануфактуру. Розподіл праці. Виділення книговидавця як самостійної фігури книжкової справи. Формування остаточної структури книги. Книжкові ярмарки. Діяльність видатних видавців. Альд Мануцій. Анрі Ет'єн. Кристоф Плантен. Ельзевір. Поява енциклопедій як

нового виду видань. Розвиток картографії. Розвиток періодичних видань. Інновації в технології книго друку.

Книга в культурі Нового часу. Книга як символ знання. Метафора Енциклопедії та Бібліотеки. Книга як засіб дозвілля. Ідеї Просвіти та книга: створення, розповсюдження та споживання. Зміни в книжковому репертуарі. XVIII ст.— вік брошур, XIX ст.— вік газет. Авторська діяльність в умовах остаточної легітимізації. Революція у світі читання. Елітні видання. Масові видання. Інновації в галузі поліграфії.

Самостійна робота: Книга в XVI- XVIII ст (7 год.).

Тема 12. Книжкова справа в Україні Козацької доби

Особливості духовного життя українського народу за часів литовсько-польської доби. Наслідки татаро-монгольської навали для Київської Русі. Українські землі у складі Великого Литовського Князівства. Люблінська унія (1569 р.) і її наслідки для України. Братства як осередки опору польсько-католицькій експансії. Освіта і її роль у збереженні національної незалежності. Діяльність князя К. Острозького в галузі освіти. Релігійна полеміка і виникнення полемічної літератури.

Концепції витоків вітчизняного друкарства. Юрій Дрогобич як перший український автор друкованої книги. Швайпольт Фіоль – першодрукар української книжки поза етнічними землями України. Подальша доля друкарні

Швайпольта Фіоля. Іван Федорович (Федоров) – фундатор постійного книгодрукування на українських землях. І. Федоров у Львові. Заснування друкарні. Видання «Апостола» – першої точно датованої української друкованої книги. І. Федоров в Острозі. І. Федоров і князь К. Острозький. Острозька Біблія, її значення та подальша доля. Роль України у творчій біографії І. Федорова.

Галицько-волинське книгодрукування. Львівське книгодрукування після смерті І. Федорова. Львівська братська друкарня. Михайло Сльозка та його друкарня. Інші львівські друкарні (Арсенія Желиборського, Йосифа Шумлянського та ін.). Позальвівське книгодрукування. Друкарні єпископа Гедеона Балабана у Стрятині та Крилосі. «Мандрівні» друкарні (Угорцівська, Унівська та ін.).

Специфіка виникнення та розвитку книгодрукування на Волині. Острог як основний осередок культурного життя тогочасної Волині. Роль князя К. Острозького у його розвитку. Острозька Біблія як видатне явище в історії української культури. Друкарня при Дерманському монастирі. Книгодрукування у Почаївській Лаврі.

Українська рукописна книга XIV – першій половині XVII ст.

Рукописна традиція книгописання XIV ст. «Київський Псалтир» як найвизначніша пам'ятка книжкового мистецтва ранньої доби. Українська рукописна книга XV ст. Києво-Печерський патерик 1462 р. як визначна пам'ятка рукописної книги. Рукописна книга XVI ст. «Пересопницьке Євангеліє» як видатна пам'ятка завершального періоду книго писання на українських землях.

Видавнича діяльність Києво-Печерської Лаври. Виникнення і розвиток книгодрукування (1616–1654 рр.). Києво-Печерська Лавра як духовний осередок українського народу. Початок видавничої діяльності Києво-Печерської Лаври. Роль Є. Плетенецького та З.Копистенського у заснуванні та розвитку Києво-Печерського книгодрукування. Епоха Петра Могили у Києво-Печерському книгодрукуванні. Підсумки першого періоду лаврського книгодруку. Початок «руїни» книгодрукування (1655–1720 рр.) Книгодрукування після «возз'єднання» (Інокентій Гізель). Лавра за часів архімандрита Варлаама Ясинського. Перепідпорядкування української православної церкви московському патріархату. Перші утиски незалежного Києво-Печерського книгодрукування. Лавра за часів архімандрита Мелетія Вуяхевича. Лавра після 1709 р. Пожежа у Лаврі 1718 р. Цензурний терор і занепад Києво-Печерського друку (1720– 1918 рр.). Перший антиукраїнський указ Петра I від 5 жовтня 1720 р. Заходи Синоду проти Києво-Печерського книгодрукування. Посилення утисків за часів Катерини II. Остаточний занепад Києво-Печерського книгодрукування. Київське міське та провінційне книгодрукування (Тимофій Вербицький, Спиридон Соболь).

Друкарство на Чернігівських землях. Кирило Транквіліон Ставровецький і початок книгодрукування на Чернігівщині. Лазарь Баранович – архієпископ Чернігівський і заснування друкарні у Новгород-Сіверському. Перехід друкарні до Чернігова. Чернігівське книговидання. Цензурний терор проти чернігівського книгодрукування. Підсумки книговидання на чернігівських землях.

Початок громадянського книгодрукування. Адміністративна реформа і заснування губернських друкарень. Указ Катерини II «О вольных типографиях». Перша провінційна друкарня громадянського друку у Єлисаветграді (1761 р.). Громадянське книгодрукування у Новоросійській губернії (Кременчук, Катеринослав). Спроба організувати громадянські друкарні у Глухові, Харкові, Києві. Громадянське книгодрукування у Миколаєві.

Загальні тенденції та підсумки громадянського книгодрукування в Україні у XVIII ст. Доля української рукописної книги другої половини XVII–XVIII ст. Продовження традицій богослужбової рукописної книги. Поява козацьких літописів: Самовидця, Григорія Грабянки, Самійла Величка. Специфіка художнього оформлення рукописної книги другої половини XVII – XVIII ст. Загальні підсумки розвитку української рукописної книги та її вплив на розвиток друкованої книги.

Самостійна робота: Українська книга за часів литовсько-польської доби (5 год.).

Семінарське заняття: Книга і книжковість Козацької доби України (2 год.).

Тема 13. Книжкова справа в Західній Європі та в Російській імперії в 19 ст.

Книга в індустріальному суспільстві. Книжкова справа в Західній Європі. Зміни в книжковому репертуарі, типи літератури. Інновації (механізація) в галузі поліграфії. Масові видання. Елітні видання. XIX ст. — століття газет. Книжкова справа в Російській імперії, її розвій в другій половині століття, провідні книговидавці : В. Плавильщиков, О. Смірдин, М. Вольф, А. Маркс, І. Ситін, Ф. Павленков тощо. Книжкова торгівля і бібліотечна справа. Російська імперія – один зі світових лідерів книговидання.

Самостійна робота: Книга в XIX ст. (7 год.).

Тема 14. Книжкова справа в Україні в 19 ст.

Українська книга першої половини XIX ст. Особливості духовного життя України після знищення залишків гетьманської державності, переділу Польщі та встановлення абсолютної монархії в Росії. Особливості культурного розвитку Галичини після її приєднання до Австро-Угорщини.

Видання «Енеїди» І.П. Котляревського — першої книги, що написана українською літературною мовою. Українські видання в друкарнях С.-Петербургу та Москви. Заснування Харківського університету і його видавнича діяльність. Зародження української періодики. Книгодрукування у Київському університеті. Видавнича діяльність Археографічної комісії «Временной комиссии для разбора древних актов». Поява приватних книжкових магазинів та друкарень в окремих містах України і їх видавнича діяльність. Книгодрукування на західноукраїнських землях. Діяльність Львівської Ставропігійської та інших друкарень Галичини. «Русалка Дністрова» і початок відродження української літератури. Українська книга другої половини XIX ст. Українська книга в умовах визвольного руху в Росії на початку 60-х років. Перша українська друкарня П. Куліша та Д. Каменецького у С.-Петербурзі. Журнал «Основа». Видавнича програма Т.Г. Шевченка. Серія української популярної літератури «Сільська бібліотека» (1860–1862). Недільні школи в Україні та книгодрукування української навчальної книги.

Особливості книговидавничої справи в умовах постійного терору проти української книжки (Валуєвський циркуляр 1863 р., Емський указ 1876 р. та ін.). Видавнича діяльність наукових товариств (Київської археографічної комісії – «Архив Юго-Западной России» (1859–1870), університетських наукових товариств Харкова, Києва, «Київської громади», Південно-Західного відділу Російського географічного товариства (1872–1876) та ін.

Формування мережі приватних видавництв і книжкових магазинів у Києві, Харкові, Полтаві, Херсоні та ін. містах України з видання та розповсюдження української книги. Книговидавнича діяльність О. Пчілки, Б. Грінченка, М. Комарова, Г. Ходкевича. Перші українські видавництва Б. Грінченка – у Чернігові, Г. Ходкевича – у Харкові, видавництва «Вік» (1894–1918), редакції «Київської старовини» (1898–1918) – у Києві, «Благодійного товариства для видання загальнокорисних і дешевих книг» – у Петербурзі (1898–1918) та ін.

Особливості українського книгодрукування в Галичині. Видавнича діяльність «Просвіти» (1869–1939), Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка (1892–1939), часопису «Зоря», громадської «Українсько-руської видавничої спілки», їх серійні видання («Бібліотека найзнаменитіших повістей» та ін.). Випуск у Галичині творів східноукраїнських письменників та громадських діячів (Т. Шевченко, І. Нечуй-Левицький, М. Драгоманов, М. Старицький, П. Куліш, П. Грабовський та ін.).

Основні підсумки книговидавничої діяльності в Україні у XIX ст.

Меценатська діяльність у книговидавничій справі П. Симиренка, М. Драгоманова, І. Українське книговидання до лютневої 1917 р. революції в Росії (1901–1917 рр.). Українська друквана продукція на початку XX ст. Перша російська революція і проголошення «свободи друку». Активізація видавничої діяльності та формування мережі приватних і громадських видавництв (Київ, Одеса, Харків та ін.). Книгодрукування на теренах Західної України. Тематична та видова структура української дореволюційної книги. Меценатська діяльність у книговидавничій справі П. Симиренка, М. Драгоманова, І. Череватенка, С. Чикаленка тощо.

Самостійна робота: Розвиток української книги у XIX ст. (7 год.).

Тема 15. Книжкова справа в Україні в 20 ст.

Українська книга у роки визвольних змагань (1917–1922 рр.).

Соціально-політичне становище України після розпаду Російської імперії: Центральна рада, Гетьманат, 4 етапи проголошення Української Народної Республіки. Відновлення українського книгодрукування. Книговидавнича діяльність приватних і громадських видавництв. Часопис «Книгар» як початок української книгознавчо-бібліографічної періодики. Головна книжна палата у Києві – перша державна бібліографічно-книгознавча установа України.

Монополізація видавничої справи більшовицькою владою (створення Всеукраїнського державного видавництва (ВДВ)).

Художнє оформлення української книжки (Г. Нарбут). Українське книговидання в діаспорі.

Книга Української РСР у довоєнний період (1922–1941 рр.).

Ідеологічні настанови радянської влади у книговидавничій справі. Початковий період національно-культурного будівництва в УСРР. Видавнича діяльність державних, кооперативних, громадських, наукових, приватних установ та організацій. Тематичні напрями книговидавничої продукції 20-х років.

Український науковий інститут книгознавства (УНІК). Часопис «Бібліологічні вісті» як науковий орган з проблем книгознавства та історії книжкової справи України. Роль Ю. Меженка у становленні та розвитку українського книгознавства. Репресії проти книгознавства та книгознавців.

Українська книга після згорання «українізації» та «великого перелому». Реорганізація видавничої системи на початку 30-х рр. Основні підсумки розвитку української книги у довоєнний період.

Українська книга у післявоєнний період (1945–1991 рр.). Розвиток видавничої справи у перші післявоєнні роки. Основні тенденції книговидання у роки «хрущовської» та «шелестівської» «відлиги» (1956–1972 рр.), «застійних років» (1973–1985 рр.) та горбачовської «перебудови» (1985–1991 рр.). Подальша централізація видавничої справи у 1963 р. Створення Держкомвидаву СРСР та держкомвидавів союзних республік і їх роль у запровадженні тотальної цензури. Загальні підсумки розвитку української книги за радянських часів.

Особливості розвитку України після розпаду СРСР. Українська книга в умовах економічної нестабільності та запровадження ринкових відносин. Формування видавничої системи за формами власності, цільовим і читацьким призначенням та жанрово-тематичною спрямованістю.

Книгознавче забезпечення сучасного українського книговидання. Основні книгознавчі осередки України (Книжкова палата України, Національна бібліотека України ім. В.Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, інші провідні бібліотеки, профільні кафедри університетів, академій та інститутів культури, тощо). Видавнича та книгознавча періодика («Вісник Книжкової палати», «Друкарство», «Палітра друку», «Видавнича справа та редагування», «Редактор і видавець»).

Законодавче забезпечення сучасного українського книгодрукування. Державна політика в галузі книговидання і книго розповсюдження. Українське книговидання в контексті основних тенденцій розвитку світового книгодрукування.

Самостійна робота: Українська книга за радянських часів (7 год.).

Семінарське заняття: Книжкова справа в Україні у XX ст. (2 год.).

3. Структура навчальної дисципліни

№ п/п	Назва розділів, тем	Усього годин	Лекцій	Сем.	Практ.	Сам. роб.	Форми контролю
1	2	3	4	5	6	7	8
Розділ 1. Теоретичні аспекти книгознавства							
1.	Сучасне книгознавство як наука	9	2			7	
2.	Розвиток книгознавства в світі та в Україні	13	4	2		7	
3.	Книга: сутність та функції	9	2			7	
4.	Типологія книги	9	2			7	
5.	Книжкова справа як система	9	2			7	
	ВСЬОГО	49	12	2	–	35	Тести
Розділ 2. Книга як система							
6.	Конструкція і структура книги	10	2		4	4	
7.	Апарат (службова частина) книги	9	2		2	5	
	ВСЬОГО	19	4	–	6	9	
Розділ 3. Всесвітня історія книги							
8.	Книга в Давньому і Античному світі	9	2			7	
9.	Рукописна книга доби Середньовіччя	11	4			7	
10.	Книжкова справа Київської Русі	11	2	2		7	
11.	Книжкова справа в Західній Європі в епоху Відродження і Просвітництва	9	2			7	
12.	Книжкова справа в Україні Козацької доби	11	2	2		7	
13.	Книжкова справа в Західній Європі та в Російській імперії в XIX ст.	9	2			7	
14.	Книжкова справа в Україні в XIX ст.	9	2			7	
15.	Книжкова справа в Україні в XX ст.	13	4	2		7	
	ВСЬОГО	82	20	6	–	56	Тести
	РАЗОМ	150	36	8	6	100	Іспит

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Книгознавство: теорія та історія	2
2	Рукописна книга в Київській Русі	2
3	Книга і книжковість Козацької доби України	2
4	Книжкова справа в Україні у ХХ ст.	2
	Разом	8

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Багатоаспектний аналіз конструкції і структури книги. Вихідні данні у виданнях	4
2	Багатоаспектний аналіз апарату (службової частини) книги	2
	Разом	6

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Еволюція книгознавства, його сучасний стан та перспективи.	7
2	Особливості становлення книгознавства в Україні.	7
3	Книга як суспільне явище..	7
4	Типологія книги і стандартизація видавничої термінології.	7
5	Формування книжкової справи як системи.	7
6	Конструкція і структура книг.	4
7	Сутність та функціональне призначення апарату (службової частини) книги.	5
8	Еволюція у світі письма та рукописної книги.	7
9	Рукописна книга Середньовіччя.	7
10	Типологічна і жанрова характеристика рукописної книги Київської Русі.	7
11	Книга в XVI-XVIII ст.	7
12	Українська книга за часів литовсько-польської доби.	7
13	Книга в XIX ст.	7
14	Розвиток української книги у XIX ст.	7
15	Українська книга за радянських часів.	7
	Разом	100

II. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КНИГОЗНАВСТВА

Тема 1. Сучасне книгознавство як наука

Самостійна робота: Еволюція книгознавства, його сучасний стан та перспективи – 7 год.

Мета: Поглиблене вивчення виникнення і розвитку змісту терміна «книгознавство» як

дефініції самостійної наукової дисципліни.

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Виникнення понять «книгознавство», «бібліологія» та їх початкове тлумачення
2. Поява та формування книгознавства в Російській імперії
3. «Бібліографічний» період розвитку книгознавства
4. Питання про склад і структуру науки про книгу та її місце в системі наук.
5. Системні концепції книжкової справи та книгознавства.
6. Методологія книгознавства.
7. Книгознавство і бібліологія: співвідношення понять в сучасному контексті.
8. Книгознавство в постнекласичній науці.

Література: 2–10; 15; 18–23.

Тема 2. Розвиток книгознавства в світі та в Україні

Семінарське заняття: Книгознавство: теорія та історія (2 год.).

Питання:

1. Виникнення, основні етапи розвитку та сучасне тлумачення терміну «книгознавство»
2. Розвиток книгознавства в Росії (XIX - початок XX ст.)
3. Витоки українського книгознавства
4. Наступ на книгознавство в СРСР наприкінці 20-х - на початку 30-х років
5. Відродження книгознавства і його підсумки
6. Сучасний стан і перспективи книгознавства як наукової і навчальної дисципліни

Література: 2–10; 15; 18–23; 36-45.

Самостійна робота: Особливості становлення книгознавства в Україні (7 год.).

Мета: Поглиблене вивчення виникнення і розвитку «книгознавство» в Україні.

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Витоки українського книгознавства
2. Роль П.О.Ярковського у започаткуванні на українських землях викладання книгознавства (бібліології) як навчальної дисципліни.
3. Роль М.М. Лісовського у започаткуванні в Російській імперії викладання книгознавства як навчальної дисципліни.
4. Розвиток українського книгознавства у роки визвольних змагань.
5. Ліквідація книгознавства наприкінці 20-х - початку 30-х років XX ст.
6. Друге «народження» книгознавства та його підсумки
7. Сучасні теоретико-методологічні та організаційні проблеми українського книгознавства

Література: 2–10; 15; 18-23.

Тема 3. Книга: сутність та функції

Самостійна робота: Книга як суспільне явище – 7 год..

Мета: поглиблене вивчення виникнення та розвитку поняття «книга», його змісту та сутності книги як об'єктивного явища соціальної дійсності

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Історичні передумови виникнення книги
2. Еволюція поняття «книга», її змісту і форми
3. Основні спроби визначення поняття «книга»

4. Порівняльний аналіз дефініцій «книга» в рекомендаціях ЮНЕСКО, енциклопедичному словнику «Книговедение» та енциклопедії «Книга»
  5. Соціальні функції книги та основні фактори її авторитету
  6. Традиційна та електронна книги: боротьба за виживання чи мирне співіснування?
  7. Місце і роль книги у вашому житті.
- Література:* 1-8; 18; 26.

Тема 4. Типологія книги

Самостійна робота: Типологія книги і стандартизація видавничої термінології – 7 год.

Мета: поглиблене засвоєння однієї з найбільш складних теоретико-методологічних книгознавчих проблем

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел засвоїти основні принципи типологічного пізнання книги (класифікація, систематизація, типологізація), тобто приведення її до визначених теорією і практикою зразків (типів). З цією метою підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Сутність і значення понять: «класифікація», «систематизація», «типологізація»
2. Зв'язок між типологією книги і стандартизацією книговидавничої і книгознавчої термінології
3. Загальна характеристика ДСТУ 3017-2015 «Видання. Основні види: Терміни та визначення»
4. Визначення «Загальних понять» в ДСТУ 3017-2015
5. Основні аспекти класифікації видань за ДСТУ 3017-2015
6. Визначення основних термінів в «Оформленні та виконанні сторінки видання» ДСТУ 3017-2015

Література: 9.

Тема 5. Книжкова справа як система

Самостійна робота: Формування книжкової справи як системи – 7 год.

Мета: поглиблене засвоєння однієї з найбільш складних теоретико-методологічних книгознавчих проблем

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел засвоїти основні принципи побудови та функціонування книжкової справи як системи. З цією метою підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Системний підхід до книжкової справи у працях видатних книгознавців.
2. Загальна характеристика книжкової справи як системи.
3. Редакційно-видавнича справа: еволюція та сучасний стан.
4. Поліграфія як складова книжкової справи.
5. Книжкова торгівля та її роль у книжковій справі.
6. Бібліографіознавство та його роль у книжковій справі.
7. Бібліотекознавство у книжковій справі

Література: 2; 7; 9; 16; 18; 34; 44.

РОЗДІЛ 2. КНИГА ЯК СИСТЕМА

Тема 6. Конструкція і структура книги

Практичне заняття: Багатоаспектний аналіз конструкції і структури книги. Вихідні данні у виданнях – 4 год.

Мета: Виробити вміння та навички здійснювати аналіз складових частин книги як складного і взаємопов'язаного духовного і матеріального витвору людини протягом її багатовікового розвитку

Зміст і послідовність виконання завдання: На основі декількох наукових, літературно-художніх та ін. видань охарактеризувати їх конструкцію та структуру в такій послідовності:

1. Скласти бібліографічний опис книги відповідно до існуючого стандарту
2. Визначити і перерахувати зовнішні та внутрішні елементи книги
3. Дати характеристику **зовнішніх** елементів книги у такій послідовності:
  - а) формат книги, його відповідність цільовому і читацькому призначенню видання,
  - б) наявність палітурки (обкладинки чи суперобкладинки), її характеристика за функціональним призначенням, якістю матеріалу, гнучкістю та ін.,
  - в) якість корінця, форзацу, капталу, канту, тасьми та ін. елементів та їх відповідність виданню.
4. Дати характеристику **внутрішніх** елементів книги у такій послідовності:
  - а) титульний аркуш (аркушевий, двоаркушевий, подвійний, розгорнутий, авантитул, контритул, дзеркальний, суцільний титули тощо), його основні елементи, повнота, зміст, конструктивно-художні особливості;
  - б) кінцевий титул, його зміст (основні елементи) та цільове призначення, місце розташування;
  - в) наявність ілюстрацій, їх характеристика за засобами виконання та функціями (науково-пізнавальні, художні), різновиди науково-пізнавальних ілюстрацій;
  - г) наявність фронтиспісу (документальний чи художній), його місце розташування.
5. Охарактеризувати книжкову сторінку:
  - а) початкова спускна, кінцева, шпальта, абзац (абзацний відступ), рядок (новий, тупий, кінцевий), їх художньо-поліграфічні особливості;
  - б) наявність заставок, кінцівок (лінійних, орнаментально-декоративних, сюжетно-тематичних), їх характеристика;
  - в) використання в книзі текстових, ілюстративних та змішаних книжкових сторінок, їх доцільність;
  - г) наявність та місцезнаходження колонцифр, колонтитулів, норм та сигнатур, раціональність їх розташування;
  - д) наявність полів, їх різновиди, раціональність їх використання.
6. Дати загальну оцінку конструкції та структури книги (позитивні аспекти, можливі недоліки).

Література: 2; 9.

Самостійна робота: Конструкція і структура книг (4 год.).

Мета: На основі рекомендованих першоджерел та існуючих зразків прослідкувати розвиток зовнішньої конструкції і внутрішньої структури книги від її перших зразків до сучасного блок-кодексу та електронної книги.

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованих першоджерел та існуючих зразків книг різних епох підготувати повідомлення з таких питань:

1. Основні елементи конструкції й структури сучасної книги.
2. Залежність конструкції і структури книги від основних аспектів її функціонального

призначення

3. Конструктивно-мистецький рівень сучасної української книги (за підсумками останніх книжкових форумів, ярмарок, виставок, конкурсів тощо)

Література: 1; 9; 18.

Тема 7. Апарат (службова частина) книги

Практичне заняття: Багатоаспектний аналіз апарату (службової частини) книги – 2 год.

Мета: На основі лекційного матеріалу та самостійної роботи закріпити знання основних елементів апарату книги та їх функціонального призначення і використання в практичній роботі.

Зміст та послідовність виконання завдання: На основі спеціально підбраного видання з розгорнутим довідковим апаратом (не менше 9-10 елементів) охарактеризувати функції кожного з них, показати особливості використання їх в роботі над текстом даного видання в такій послідовності:

I. Скласти бібліографічний опис книги згідно існуючого стандарту.

II. Згрупувати тексти за їх функціональними ознаками:

1. Ідентифікуючі тексти,
2. Орієнтуючі « « ,
3. Глумачні « « ,
4. Бібліографічні « « ,
5. Інші тексти.

III. Охарактеризувати допоміжні тексти в такій послідовності:

1. Вихідні дані. Де вони розміщені.
2. Випускні дані. Де розташовані. Навести основні техніко-економічні дані про видання.
3. Наявність передмови. Її назва. Основний зміст.
4. Анотація. Її повний зміст. Де знаходиться.
5. Зміст. Де знаходиться.
6. Прикнижкові (допоміжні) покажчики. Які саме.
7. Колонцифри. Розміщення в межах сторінки.
8. Колонтитули. Їх вид. Розміщення на розвороті.
9. Вступна стаття або післямова. Назва, автор, основний зміст.
10. Коментар. Привести приклад. Охарактеризувати зміст.
11. Примітки. Привести приклад.
12. Бібліографічні посилання. Привести приклад.
13. Бібліографічні списки. Дати характеристику.
14. Хронологічна канва. Її назва. Де знаходиться.
15. Епіграфи, гасла, посвяти. Навести повний текст. Вказати місцезнаходження.

IV. Дати загальну оцінку апарату книги з урахуванням її цільового і читацького призначення

Література: 2; 9.

Самостійна робота: Сутність та функціональне призначення апарату (службової частини) книги – 5 год.).

Мета: поглиблене вивчення та засвоєння комплексу довідково-допоміжних та науково-допоміжних до основного тексту елементів, які у сукупності називаються **апаратом книги**, чи, за новітніми пропозиціями, її **службовою частиною**.

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованих першоджерел та безпосереднього звернення до різних типів книжкових видань підготувати повідомлення з

наступних питань:

1. Склад та основні різновиди текстів книжкового видання
  2. Характеристика допоміжних текстів книги за їх функціональним призначенням.
  3. Які елементи допоміжного тексту складають ідентифікаційні тексти.
  4. Сутність і значення орієнтуючих тестів.
  5. Основні різновиди та функціональне призначення тлумачних текстів.
  6. Різновиди коментарів та їх функціональним призначенням та об'єктами коментування
  7. Різновиди та функціональне призначення бібліографічного апарату книги.
  8. Основні способи (варіанти) розміщення у виданні компонентів апарату книги
  9. Склад і повнота апарату книги в залежності від її цільового і читацького призначення
- Література:* 2; 9.

РОЗДІЛ 3. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ КНИГИ

Тема 8. Книга в Давньому і Античному світі

Самостійна робота: Еволюція у світі письма, виникнення рукописної книги – 7 год.

Мета: поглиблене вивчення виникнення та основних етапів розвитку у світі письма та рукописної книги.

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Сутність і значення письма для розвитку людської цивілізації.
2. Основні ознаки типології письма та характеристика його основних типів.
3. Виникнення і розвиток слов'янського письма. Перші прообрази книги та матеріали для їх створення.
4. Папірусний та пергаментний періоди стародавньої книги.
5. Винахід паперу, організація його виробництва та поширення у світі.
6. Організація виробництва книг у різних регіонах Стародавнього Світу.
7. Книга в культурі Давнього Єгипту.
8. Міфи про виникнення письма.
9. Книга в культурі Двуріччя.
10. Виникнення культури книг в епоху еллінізму.

Література: 7; 8; 18; 26

Тема 9. Рукописна книга доби Середньовіччя

Самостійна робота: Рукописна книга Середньовіччя – 7 год.

Мета: на прикладі видатних книжкових пам'яток охарактеризувати мистецькі прийоми і засоби художнього оформлення рукописної книги та їх еволюцію доби Середньовіччя

Зміст та послідовність виконання завдання:

1. Визначити для аналізу і порівняння декілька визначних рукописних книг середньовіччя.
2. Охарактеризувати їх матеріальну основу, якість фарб і їх кольоровість.
3. Визначити графічну форму створення книги (каліграфія), різновиди заставок, кінцівок, наявність мініатюр, їх сюжетні та художні різновиди.
4. Подати загальну характеристику конструкції і структури рукописної книги та їх еволюцію.

5. Показати наявність орієнтовних, тлумачних та інших елементів апарату рукописної книги.

6. Дати загальну характеристику мистецтва рукописної книги Середньовіччя.

Література: 7; 8.

Тема 10. Книжкова справа Київської Русі

Семінарське заняття: Рукописна книга в Київській Русі – 2 год.).

Питання:

1. Особливості розвитку духовного життя після прийняття християнства.
2. Мовно-типологічна та функціонально-жанрова характеристика рукописної книги.
3. Мистецтво рукописної книги Київської Русі.
4. «Остромирове Євангеліє» як видатна пам'ятка рукописної книги Київської Русі

Література: 4; 7; 8; 19; 28; 32; 41; 43.

Самостійна робота: Типологічна і жанрова характеристика рукописної книги Київської Русі – 7 год.).

Мета: поглиблене вивчення історії виникнення та розвитку рукописної книги Київської Русі

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Рукописна книга дохристиянської доби (Кам'яна могила, Велесова книга, Літопис Аскольда).
  2. Місце і роль нової релігії в духовному житті Київської Русі.
  3. Запровадження спеціальних рукописних майстерень-скрипторіїв і бібліотек та їх роль у формуванні масиву рукописної книги.
  4. Шкільна освіта за часів Київської Русі.
  5. Репертуар богословської та богослужбової літератури на початковому етапі книгописання.
  6. «Остромирове Євангеліє» як перша датована рукописна книга Київської Русі
  7. «Літописи» як основний жанр оригінальної літератури Київської Русі.
  8. Житійна (агеографічна) перекладна та оригінальна література
  9. «Києво-Печерський патерик» як найвизначніша пам'ятка української житійної літератури.
  10. Ораторсько-проповідницька література («Слово о законі і благодати» митрополита Іларіона, «Поученія детям» Володимира Мономаха).
  11. «Слово о полку Ігоревім» як вершина стародавнього письменства.
  12. Мистецтво рукописної книги Київської Русі
  13. Авторитет книги і книжників за часів Київської Русі
- Література:* 4; 7; 8; 19; 28; 32; 41; 43.

Тема 11. Книжкова справа в Західній Європі в епоху Відродження і Просвітництва

Самостійна робота: Книга в XVI–XVIII ст. – 7 год.

Мета: поглиблене вивчення історії виникнення та розвитку книжкової справи в Західній Європі в епоху Відродження і Просвітництва.

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Зміни в книжковому репертуарі в контексті ідей Відродження.
2. Об'єктивні передумови виникнення книгодрукування в Європі.

3. Винахід «друкарського верстата» Й. Гутенберга.
4. Розповсюдження книгодрукування серед слов'янських народів.
5. Культурні трансформації у зв'язку з винаходом книгодрукування в Європі.
6. Книга і ідеї Реформації.
7. Книга в культурі Нового часу.
8. Ідеї Просвіти та книга: створення, розповсюдження та споживання.
9. Зміни в книжковому репертуарі. XVIII ст. — вік брошур, XIX ст. — вік газет.
Література: 2; 7; 8; 18; 26; 34.

Тема 12. Книжкова справа в Україні Козацької доби

Семінарське заняття: Книга і книжковість Козацької доби України – 2 год.

Питання:

1. Рукописна традиція книгописання XIV ст. «Київський Псалтир» як найвизначніша пам'ятка книжкового мистецтва ранньої доби.
2. Українська рукописна книга XV ст. Києво-Печерський патерик 1462 р. як визначна пам'ятка рукописної книги.
3. Рукописна книга XVI ст. «Пересопницьке Євангеліє» як видатна пам'ятка завершального періоду українського книгописання.
4. Специфіка художнього оформлення рукописної книги другої половини XVII - XVIII ст.
5. Загальні підсумки розвитку української рукописної книги та її вплив на розвиток друкованої книги.
6. Огляд основних концепцій виникнення книгодрукування на українських землях.
7. Іван Федоров як фундатор постійного книгодрукування на українських землях.
8. «Апостол» як перша точно датована книга, видана на українських землях.
9. Острозька Біблія як пам'ятка книжкового мистецтва
Література: 2; 3-8; 10; 18; 19; 25-27; 32-36; 38-42.

Самостійна робота: Українська книга за часів литовсько-польської доби – 5 год.

Мета: поглиблене вивчення стану і розвитку книжкової справи в роки національно-визвольної боротьби українського народу

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Особливості духовного життя українського народу після «возз'єднання» України з Московією.
2. Перший етап видавничої діяльності Києво-Печерської Лаври (1616-1654 рр.).
3. Початок «руїни» Лаврського книгодрукування (1655-1720 рр.).
4. Цензурний терор і занепад Києво-Печерського друку
5. Початок книгодрукування на Чернігівських землях (Кирило Транквіліон-Ставровецький).
6. Видавничо-просвітницька діяльність Лазаря Барановича.
7. Цензурний терор проти чернігівського книгодрукування.
8. Запровадження громадянського книгодрукування в Україні.
9. Українська рукописна книга на завершальному етапі свого існування.
Література: 2; 3-8; 10; 18; 19; 25-27; 32-36; 38-42.

Тема 13. Книжкова справа в Західній Європі та в Російській імперії в 19ст.

Самостійна робота: Книга в XIX ст. – 7 год.

Мета: поглиблене вивчення основних етапів розвитку книжкової справи у XIX ст.

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел

підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Роль книги в індустріальному суспільстві.
2. Книжкова справа в Західній Європі.
3. Зміни в книжковому репертуарі, типи літератури.
4. Книжкова торгівля і бібліотечна справа.
5. Інновації (механізація) в галузі поліграфії.

Література: 1; 2; 6; 7; 8; 18.

Тема 14. Книжкова справа в Україні в 19 ст.

Самостійна робота: Розвиток української книги у XIX ст. – 7 год.

Мета: поглиблене вивчення основних етапів розвитку української книги у XIX ст.

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Особливості духовного життя України після остаточного знищення гетьманської державності.
2. Видання «Енеїди» І.П. Котляревського як початок нової української книги.
3. Заснування Харківського та Київського університетів та їх видавнича діяльність.
4. Роль П. Куліша і Т. Шевченка у відродженні українського книговидання.
5. Цензурний терор проти української книги (Валуєвський циркуляр, Емський указ).
6. Формування мережі українських видавництв (Видавнича діяльність Б.Грінченка, «Благодійного товариства для видання загальнокорисних і дешевих книг» тощо).
7. Українська книга на західноукраїнських землях («Просвіта», «Українсько-руська видавнича спілка», Літературно-наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка тощо).
8. Основні підсумки розвитку української книги у XIX ст.

Література: 1; 2; 6; 8; 24.

Тема 15. Книжкова справа в Україні в 20 ст.

Семінарське заняття: Книжкова справа в Україні у XX ст. – 2 год.

Питання:

1. Українська книга у роки Центральної ради, Гетьманата, 4 етапів проголошення Української Народної Республіки.
2. Книговидавнича діяльність приватних і громадських видавництв.
3. Головна книжна палата у Києві – перша державна бібліографічно-книгознавча установа України.
4. Монополізація видавничої справи більшовицькою владою (створення Всеукраїнського державного видавництва (ВДВ)).
5. Українська книга в умовах економічної нестабільності та запровадження ринкових відносин.
6. Основні книгознавчі осередки України (Книжкова палата України, Національна бібліотека України ім. В.Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, інші провідні бібліотеки, профільні кафедри університетів, академій культури, тощо).
7. Головні тенденції розвитку книжкової справи в сучасній Україні.

Література: 1; 2; 6; 8; 18; 20; 29; 37.

Самостійна робота: Українська книга за радянських часів – 7 год.

Мета: поглиблене вивчення основних етапів розвитку української книги за радянських часів

Завдання: На основі опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованих першоджерел підготувати повідомлення з наступних питань:

1. Ідеологічні настанови радянської влади у книговидавничій справі на початковому етапі
  2. Українська книга у 20-ті роки
  3. Діяльність Українського наукового інституту книгознавства (УНІК)
  4. Реорганізація видавничої справи на початку 30-х років
  5. Українська книга у післявоєнний період: у роки «хрущовської та шелестівської відлиг» (1956-1972 рр.), у роки «застою» (1973-1985 рр.) та горбачовської «перебудови» (1985-1991 рр.)
  6. Загальні підсумки розвитку української книги за радянських часів.
- Література:* 1; 2; 6; 8; 18; 20

7. Методи навчання

Лекції, семінарські та практичні заняття, робота в Інтернет, самостійна робота, складання схем.

Форми поточного та підсумкового контролю

Форми контролю

- Усне опитування
- Рубіжне тестування
- Реферат
- Доповідь на семінарському занятті
- Звіт про практичну роботу
- Звіт про самостійну роботу
- Презентація
- Підсумковий контроль

Розподіл балів, які отримують студенти

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю: іспит – від 60 до 90 балів.

8. Розподіл балів за формами контролю:

- Рубіжне тестування – 8 бали;
- Доповідь на семінарському занятті – 2 балів;
- Звіт про практичну роботу – 3 бали;
- Звіт про самостійну роботу – від 2 балів.
- підсумковий контроль (іспит) – 40 балів.

Розділ 1					Рубіжне тестування	Розділ 2					Розділ 3					Рубіжне тестування	Підсумковий контроль	Сума
0	4	2	2	2		5	5	2	2	4	4	4	2	2	4			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Навчально-методичне забезпечення

- опорні конспекти лекцій,
- навчальні посібники, навчально-методичне забезпечення дисципліни,
- інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни (ІКНМЗД),
- нормативні документи,
- ілюстративні матеріали.

10. Рекомендована література

Основна

1. Афонін О. В. Українська книга в контексті світового книговидання / О. В. Афонін, М. І. Сенченко ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. І. Федорова".— Київ : Кн. палата України, 2009.— 277 с.
2. Енциклопедія видавничої справи : [навч. посібник] / В. П. Ткаченко, І. Б. Чеботарьова, П. О. Киричок, З.В. Григорова. — Харків : Прапор, 2008.— 319 с.
3. Запаско Я. Початки українського друкарства // Я. Запаско, О. Мацюк, В. Стасенко.— Львів : «Центр Європи», 2000.— 222 с.
4. Запаско Я.П. Пам'ятки книжкового мистецтва : Каталог стародруків, виданих в Україні: Кн. 1-2 / Я.П. Запаско, Я.Д. Ісаєвич.— Львів, 1981, 1984.

5. Запаско Я.П. Пам'ятки книжкового мистецтва: Українська рукописна книга / Я.П. Запаско.— Львів : Світ, 1995.— 480 с.
6. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич.— Львів, 2002.
7. Каракоз О.О. Історія книги : навч. посібник / О.О. Каракоз.— Київ: Ліра-К, 2018.— 359 с.
8. Маркова В. А. Книга в соціально-комунікативному просторі : минуле, сучасне, майбутнє : монографія / В.А. Маркова. — Харків, 2010.— 252 с.
9. Низовий М. А. Вступ до книгознавства : навч. Посіб. / М. А. Низовий ; М-во культури і туризму України, Харк. держ. акад. культури.— Київ : Кондор, 2009.— 142 с
10. Огієнко І.І. Історія українського друкарства / І.І. Огієнко.— Київ : Либідь, 1994.— 448 с.
11. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України // Голос України.— 1995. — 2 бер.
12. Про видавничу справу: Закон України, 5 черв. 1997 р. // Офіц. вісн. України.— 1997.— № 28.— С. 3-17.
13. Про відзначення 1000-річчя літописання та книжкової справи в Україні: Указ Президента України // Вісн. Кн. палати.— 1998.— № 1.— С. 2.
14. Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»: Закон України від 23 березня 2000 р. : Нова редакція // Відом. Верхов. Ради України.— 2000.— № 23.— С. 403 - 412.
15. Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»: Закон України, 21 трав. 2009 р. // Бібл. планета.— 2009.— № 3.— С. 4-5.
16. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні: Закон України // Уряд. кур'єр.— 2003.— 4 квіт.— С. 8.
17. Про обов'язковий примірник документів : Закон України, 9 квіт. 1999 р. // Вісн. Кн. Палати. — 1999. — № 5.— С. 26-29.
18. Тимошик М. Історія видавничої справи: підручник / М. Тимошик.— Київ : Наша культура і наука, 2007.— 496 с.
19. Фрис В.Я. Історія кириличної рукописної книги в Україні: [навч. посіб.] / В.Я. Фрис.— Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003.— 188 с.
20. Черниш Н. Бібліографічна комісія НТШ як центр дослідження української книги (1909 — 1939): навч. посібник / Н. Черниш.— Київ : Наша культура і наука, 2006.— 216 с.
21. Черниш, Н.І. Основи бібліології: навч. посіб. / Н.І. Черниш.— Київ, 2014.— 219 с.: іл.
22. Шатрова М. Теорія книгознавства на початку ХХІ ст. / М. Шатрова // Вісн. Кн. палати.— 2017.— № 1.— С. 3
23. Швецова-Водка Г. Розвиток теорії книгознавства у другій половині ХХ - на початку ХХІ століття / Галина Швецова-Водка // Вісн. Кн. палати.— 2013.— № 2.— С. 28-31.

Допоміжна

24. Андрійчук М. Видавнича діяльність Громад (70-80 роки ХІХ ст.) / Микола Андрійчук // Вісн. Кн. палати.— 2008.— № 10.— С. 34–37.
25. Андрійчук М. Про дофедорівське книгодрукування в Україні / М. Андрійчук // Вісн. Кн. палати.— 2000.— № 9.— С. 29–33.
26. Антонік О. Книжкова культура як об'єкт книгознавчого дискурсу і міждисциплінарного діалогу / О. Антонік // Бібл. вісн.— 2019.— № 1.— С. 3-11
27. Бабич О. Початки книжкової справи у Києво-Печерському монастирі / Олександр Бабич // Редактор і видавець: наук.-практ. зб.— Київ : Ін-т журналістики, 2007.— Ч. 1.— С. 25–30.
28. Брайчевський М. Походження слов'янської писемності / М. Брайчевський.— Київ : КМАкадемія, 2007.— 154 с.
29. С. Книговидавнича діяльність в Україні за підсумками 2018 р. / С. Буряк // Вісн. Кн. палати.— 2019.— № 3.— С. 9-18.
30. Велесова книга: Волховник / Літ. переклад та релігіє знав; коментар Г. Глазко.— Київ : Такі справи, 2002. — 368 с.
31. Велесова книга: духовний заповіт предків / ритм. пер. укр. мовою, дослідження та рец. Б. Яценка ; пер. рос. мовою В. Яценка.— Київ : Велес, 2004.— 256 с.

32. Запаско Я.П. Доброписці тоді славні були: нариси з історії українського рукописного мистецтва / Я.П. Запаско.— Львів : Афіша, 2003.— 176 с.
33. Іванченко Р. Козацькі літописи /Р. Іванченко // Друкарство.— 1998.— № 5-6.— С. 16–19.
34. Ісаєвич Я. Історія писемності, книговидання і бібліотек: Проблема періодизації / Я. Ісаєвич // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського.— Київ : НБУВ, 2000.—Вип.3. - С. 13–18.
35. Ісаєвич Я. Українське книгознавство: етапи розвитку / Я. Ісаєвич //Вісн. Львів. ун-ту: Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології.— Львів, 2006.— Вип. 1.— С. 7–19.
36. Кагамлик С. Києво-Печерська Лавра: Світ православної духовності і культури (XVII—XVIII ст.) / С. Кагамлик. — Київ : Віпол, 2005.—552 с.
37. Ківшар Т. Український книжковий рух як історичне явище: (1917–1923) / Т. Ківшар.— Київ : Логос, 1996.— 344 с.
38. Мацюк О. Ще про початки книгодрукування в Україні / О. Мацюк //Архіви України.— 1971.— № 1.— С. 26–32.
39. Мацюк О.Я. Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова /О.Я. Мацюк // Архіви України.— 1968.— № 2.— С. 3–14.
40. Низовий М. «Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова?»: (Хто ставить це запитання і як на нього відповідають) /М. Низовий // Вісн. Кн. палати.— 2006.— № 9.— С. 32-37.
41. Солонська Н. Остромирове Євангеліє в контексті давньоруського книжкового багатства із фонду Бібліотеки Ярослава Мудрого / Н. Солонська // Вісн. Кн. палати.— 2007.— № 11.— С. 39-45.
42. Тимошик М. «К печатанию не должно быть позволено...»: До історії цензури українського слова / М. Тимошик // Вісн. Кн. палати.— 2000.— № 3.— С. 22–25 ; № 6. — С. 17–20.
43. Тимошик М. Витоки української рукописної книги: від політичної фальсифікації до нової наукової концепції / М. Тимошик // Вісн. Кн. палати.— 2002.— № 11.— С. 29–35.
44. Тимошик М. Історія видавничої справи: навч. посібник / М. Тимошик.— Київ : Наша культура і наука, 2003.— 496с.
45. Шатрова, М. Вісник Книжкової палати — один із провідних часописів теоретичного книгознавства в Україні / М. Шатрова // Вісн. Кн. палати.— 2017.— № 7.—С. 27-30.

Інформаційні ресурси

1. Харківська державна академія культури: <http://c.ac.kharkov.ua>;
2. Національна бібліотека України В.І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua>.
3. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка: <http://www.korolenko.kharkov.com>.
4. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого: <http://www.nplu.org>.
5. Книжкова палата України: <http://www.ukrbook.net>.
6. Книгобачення : укр. видавничий портал : <http://knihobachennia.net>

11. Контрольні питання з дисципліни

1. Курс «Книгознавство. Історія книги» в системі загальнонаукової та професійної підготовки. Його структура та зміст.
2. Виникнення, основні етапи розвитку та сучасна сутність книгознавства.
3. Роль М.М. Лісовського у формуванні російського книгознавства.
4. Формування українського книгознавства у дореволюційний період.
5. Українське книгознавство у роки визвольних змагань («Книгар», Головна книжна палата, ЦБВ Всеукрдержвидаву, Українська книжкова палата, УНІК).
6. Внесок Ю.О. Меженка у становлення і розвиток українського книгознавства.
7. Причини та наслідки репресій проти книгознавства і книгознавців.
8. Друге «народження» книгознавства і його наслідки.

9. Книжкова справа: сучасні уявлення про її структуру і склад.
10. Сучасний стан і перспективи розвитку книгознавства в Україні.
11. Виникнення, розвиток і сучасне тлумачення поняття «книга».
12. Типологія книги та стандартизація видавничої продукції
13. ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» Загальна характеристика.
14. Визначення в ДСТУ 3017-95 видань за їх основними класифікаційними ознаками (за цільовим призначенням, матеріальною структурою тощо).
15. ДСТУ 3018-95 «Види видань. Поліграфічне виконання». Загальна характеристика.
16. Визначення в ДСТУ 3018-95 оформлення і поліграфічного виконання видань за їх основними елементами та ознаками (сторінки видання, блок видання тощо).
17. Конструкція і структура книги: характеристика основних елементів.
18. Довідковий апарат (службова частина) книги: класифікація за основними функціями.
19. Українська рукописна книга: проблема наукового обґрунтування витоків та основних етапів розвитку.
20. Українська рукописна книга дохристиянської доби.
21. Рукописна книга Київської Русі після прийняття християнства (X-XIII ст.).
22. Типологічна та жанрова характеристика рукописної книги княжої доби.
23. Мистецтво рукописної книги Київської Русі («Остромирово Євангеліє» тощо)
24. Українська книга в умовах литовсько-польської доби (XIV - перша половина XVII ст.).
25. Початок європейського книгодрукування (Й. Гутенберг).
26. Швайпольт Фіоль - першодрукар української книги поза етнічними землями України.
27. Іван Федорович (Федоров) як фундатор постійного книгодрукування в Україні.
28. Українська рукописна книга за часів литовсько- польської доби (Київський Псалтир, Києво-Печерський патерик, Пересопницьке Євангеліє).
29. Початок видавничої діяльності Києво-Печерської Лаври.
30. Українська книга за часів гетьманської держави (друга половина XVII - XVIII ст.) :
Видавнича діяльність Києво- Печерської Лаври після «возз'єднання» з Московією.
31. Книгодрукування на Чернігівщині.
32. Початок громадянського книгодрукування в Україні.
33. Українська рукописна книга на завершальному етапі свого розвитку (друга половина XVII - XVIII ст.).
34. Українська книга в умовах першої половини XIX ст.
35. Українська книга в умовах постійного цензурного терору другої половини XIX ст.
36. Українська книга на початку XX ст. (1901-1922 рр.).
37. Українська книга за часів СРСР (1922-1991 рр.).
38. Українська книга у роки незалежності.
39. Розвиток всесвітньої книги: від виникнення письма - до електронного книговидання.
40. Основні напрями всесвітнього розвитку сучасної книги.
41. Роль ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій у розвитку сучасної книги.

12. Тестові завдання

РОЗДІЛ 1

Варіант 1

1. Термін «книгознавство» в Росії вперше вжив:
  - А) М. М. Лісовський;
  - Б) П. О. Ярковський;
  - В) В. Г. Анастасевич;
  - Г) О. М. Ловягін
2. Визначення книги як друкованого неперіодичного видання обсягом більше 48 стор. дано:
  - А) за зовнішніми ознаками;

- Б) за змістом;
 В) комплексно;
 Г) зовнішні ознаки поєднані зі змістом
3. «Принципову схему книгознавства», в основі якої лежить функціональний підхід запропонував:
- А) А. Барсук;
 Б) І. Моргенштерн;
 В) Є. Немировський;
 Г) М. Низовий.
4. Галузь книжкової справи, що займається тиражуванням видань та друкованих виробів:
- А) поліграфія;
 Б) видавнича справа;
 В) бібліографія;
 Г) книжкова торгівля.
5. Форзац буває: (підкреслити вірне) суцільний, суцільнокритий, простий, складений, подвійний, обрізний, кантований
6. Елемент видання з цупкого паперу розміром в розгорнуту книгу, який з'єднує палітурку з книжковим блоком —
- А) титул;
 Б) форзац;
 В) авантитул;
 Г) колонтитул.
7. Дата підписання до друку зазначається на...
- А) титулі
 Б) кінцевому титулі;
 В) авантитулі;
 Г) фронтисписі
8. Графічний елемент на початковій сторінці:
- А) шмуцтитул;
 Б) ілюстрація;
 В) заставка;
 Г) кінцівка.
9. Довідковий рядок над текстом сторінки:
- А) колонцифра;
 Б) колонтитул;
 В) норма;
 Г) сигнатура.
10. За значенням тексти бувають (підкреслити вірне): основні, бібліографічні, довідкові, додаткові, допоміжні, коментарі
11. Вихідні відомості відносяться до текстів, що виконують ... функцію
- А) ідентифікуючу
 Б) орієнтуючу;
 В) тлумачну;
 Г) науково-допоміжну.

Варіант 2

1. Термін «книгознавство» в науковий обіг увів:
- А) М. М. Лісовський;
 В) Б) Деніс;

- С) Пеньо;
Г) В. Г. Анастасевич
2. Найстаріша складова книгознавства як комплексної науки є.
А) бібліографія;
Б) бібліотекознавство;
В) видавнича справа;
Г) книготоргівельна справа
3. Концепцію наук, що перетинаються запропонував:
А) А. Барсук;
Б) І. Моргенштерн;
В) Є. Немировський;
Г) М. Низовий.
4. Галузь книжкової справи, пов'язаної з підготовкою видання називається:
А) поліграфія;
Б) видавнича справа;
В) бібліографія;
Г) книжкова торгівля.
5. Палітурка буває: (підкреслити вірне) суцільна, суцільнокрита, проста, складена, подвійна, обрізна, кантована
6. Заголовні сторінки видання, на яких розміщуються дані про нього (автор, заголовок, вихідні дані та ін..) —
А) титул;
Б) форзац;
В) авантитул;
Г) колонтитул.
7. Формат видання зазначається на.
А) титулі
Б) кінцевому титулі;
В) авантитулі;
Г) фронтисписі
8. Перша серед внутрішніх початкових сторінок книги називається:
А) шмуцтитул;
Б) ілюстрація;
В) заставка;
Г) кінцівка.
9. Порядковий цифровий № сторінки:
А) колонцифра;
Б) колонтитул;
В) норма;
Г) сигнатура.
10. Класифікаційний індекс УДК розташований на...
А) на титульній сторінці;
Б) на зворотній титульній сторінці;
В) на останній сторінці;
Г) на обкладинці
11. Коментарі відносяться до текстів, що виконують . функцію
А) ідентифікуючу
Б) орієнтуючу;
В) тлумачну;

Г) науково-допоміжну

РОЗДІЛ 2

Варіант 1

1. Перша система письма була.
  - А) алфавітною;
  - Б) ідеографічною;
  - В) ієрогліфічною; Г) піктографічною.
2. Матеріал для письма, який використовували в Шумерах
  - А) глина;
  - Б) береста;
  - В) пергамент;
  - Г) папірус.
3. Форма книги, що була розповсюдженою в Єгипті, Давній Греції та Давньому Римі
  - А) кодекс;
  - Б) свиток;
  - В) глиняна табличка;
  - Г) берестяна грамота
4. Виробництво паперу в Європі розпочалося в
5. Перехід від свитку до кодексу у Римській імперії відбувся в А) 1 ст.;
  - Б) 1 ст. до н. е.;
  - В) 11 ст.;
  - Г) 13 ст.
6. Підкресліть, які елементи мала середньовічна рукописна книга:
Оправу, книжковий блок, титульну сторінку, колофон, покажчик змісту, пагінацію
7. Техніка книгодруку була винайдена
  - А) в Німеччині;
  - Б) в Китаї;
  - В) у Візантії;
  - Г) в Арабському халіфаті.
8. Книга «Біблія для бідних» є
  - А) друкованою;
  - Б) електронною;
  - В) рукописною;
  - Г) ксилографічною.
9. Що таке альдіни?
10. Книговидавець як самостійна постать книговидавничого процесу з'явився у:
  - А) кінці XVIII- на початку XIX ст.;
  - Б) XVI ст.;
  - В) XV ст.;
  - Г) XVII ст.
11. Книгодрук було винайдено в
  - А) кінці XVIII- на початку XIX ст.;
  - Б) XVI ст.;
  - В) XV ст.;
  - Г) XVII ст.
12. Назвіть імена відомих вам книговидавців.
13. Охарактеризуйте соціально-економічні та культурні процеси, що вплинули на розвиток книжкової справи у XV ст.

Варіант2

1. Літерна система письма —
  - А) алфавітна;
  - Б) ідеографічна;
  - В) ієрогліфічна;
  - Г) піктографічна.
2. Матеріал для письма, який використовували в Єгипті
  - А) глина;
  - Б) береста;
  - В) пергамент;
  - Г) папірус.
3. Форма книги, що була розповсюдженою в Середньовічній Європі
  - А) кодекс;
  - Б) свиток;
  - В) глиняна табличка;
  - Г) берестяна грамота
4. Перехід від свитку до кодексу у Римській імперії відбувся в
  - А) 1 ст.;
  - Б) 1 ст. до н. е.;
  - В) 11 ст.;
  - Г) 13 ст.
5. Підкресліть, які елементи мала друкована книга XVI ст.
Оправу, книжковий блок, титульну сторінку, колофон, покажчик змісту, пагінацію
6. Техніка ксилографії була винайдена
  - А) в Німеччині;
  - Б) в Китаї;
  - В) у Візантії;
  - Г) в Арабському халіфаті.
7. 42 строчна Біблія є
  - А) друкованою;
  - Б) електронною;
  - В) рукописною;
  - Г) ксилографічною.
8. Що таке інкунабули?
9. Автор отримав матеріальну незалежність у:
  - А) кінці XVIII- на початку XIX ст.;
  - Б) ХМ ст.;
  - В) XV ст.;
  - Г) XVII ст.
10. «Революція читання» розпочалася в
  - А) кінці XVIII- на початку XIX ст.;
  - Б) X[^] ст.;
  - В) XIX ст.;
  - Г) XVII ст.
11. Назвіть технічні інновації у видавничій сфері.
12. Охарактеризуйте соціально-економічні та культурні процеси, що вплинули на розвиток книговидавництва у XVIII ст.

Варіант 1

1. Остромирово Євангеліє написане
  - А) кирилицею;
  - Б) глаголицею;
  - В) слов'янською;
  - Г) кирилицею та глаголицею
2. Перша точно датована книга Київської Русі з'явилася в
  - А) XIII ст..
  - Б) IX ст.
  - В) X ст.
  - Г) XI ст.
3. Перша книга, що видав Іван Федоров
  - А) Остромирово Євангеліє;
  - Б) Острожська Біблія;
  - В) Апостол;
  - Г) Ізбірник Святослава
4. Виберіть з наведеного списку книги, які були надруковані Іваном Федоровим у Львові: Остромирово Євангеліє; Острожська Біблія; Апостол; Буквар; Ізбірник Святослава.
5. Перше видання української книги було здійснено:
  - А) в 1798 р.
  - Б) в 1831 р.
  - В) в 1654 р.
  - Г) в 1574 р.
6. Охарактеризуйте суспільно-політичні умови розвитку книгодрукування в Україні в період визвольних змагань.

Варіант 2

1. Найдавніші слов'янські рукописні книги написані А) кирилицею; Б) глаголицею; В) слов'янською; Г) кирилицею та глаголицею
2. Перша слов'янська азбука була створена у
  - А) XIII ст..
  - Б) IX ст.
  - В) X ст.
  - Г) XI ст.
3. Найранніша точно датована книга Київської Русі
  - А) Остромирово Євангеліє;
  - Б) Острожська Біблія;
  - В) Апостол;
  - Г) Ізбірник Святослава
4. Виберіть з наведеного списку книги, які були надруковані Іваном Федоровим у Острозі: Остромирово Євангеліє; Острожська Біблія; Апостол; Буквар; Ізбірник Святослава.
5. Перше видання української книги на українських землях було здійснено:
  - А) в 1798 р.
  - Б) в 1831 р.
  - В) в 1654 р.
  - Г) в 1574 р.
6. Охарактеризуйте суспільно-політичні умови розвитку книгодрукування в Україні в XIX ст.